

Кузнєцова Н. В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних фінансів,
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-593-1-53>

ВИКОРИСТАННЯ СЕЗ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ТА ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ У КРАЇНАХ АЗІЇ (ПРИКЛАД ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ)

Спеціальні економічні зони (СЕЗ) використовувалися багатьма країнами, що розвиваються, як інструмент політики для сприяння процесам індустріалізації та економічного розвитку. Спеціальні економічні зони є компромісом між державою і приватними інвесторами і водночас сприяючи глобалізації економіки, представляють додатковий або альтернативний підхід до інтеграції у світовий ринок. Незважаючи на поширеність СЕЗ у всьому світі, їхня ефективність та вплив на економіку та структурні перетворення є досить неоднозначними по різних країнах. Один з найбільш успішних досвідів втілення програм спеціальних економічних зон демонструють країни Азії, в тому числі Південна Корея. Ключовими елементами її СЕЗ є стратегічне розташування, інтеграція стратегії зони із загальною стратегією національного розвитку країни, розуміння ринку та використання його порівняльних переваг, створення сприятливого для бізнесу середовища, запровадження відповідної законодавчої та нормативної бази.

Успішний досвід функціонування СЕЗ Південної Кореї, які стимулювали індустріалізацію країни у 60-70 роках минулого століття, а потім сприяли перетворенню країни у високотехнологічного глобального гравця, може бути використаний для повоєнного відновлення та розвитку економіки України, зокрема як інструмент інвестиційної та промислової політики. Особливо враховуючи те, що однією з проблем повоєнної розбудови нашої держави буде нестача капіталів.

Зафіксовані масштаби руйнувань в Україні станом на кінець 2024 року є катастрофічними й наймасштабнішими у світі з часів Другої світової війни. Згідно з даними Світового банку від лютого 2025 року,

загальні прямі збитки, завдані національній економіці, досягли суми у 176 млрд. дол. США. При цьому загальна оціночна вартість відновлення країни протягом наступного десятиліття прогнозується на рівні 524 млрд. дол. США [4].

У багатьох країнах Азії, у тому числі й у Південній Кореї, спеціальні економічні зони та ділові центри ефективно використовуються для досягнення динамічного та інноваційного зростання. Створення економічних зон є каталізатором, здатним стимулювати промислову діяльність в певному регіоні і залучати ПІІ, головним чином в обробний сектор, з метою розширення експорту і створення робочих місць.

Південна Корея має різні типи спеціальних економічних зон. У рамках стратегії економічного розвитку, орієнтованої на експорт, ще на початку 60-х років минулого століття Корея почала проводити політику створення зон експортної переробки [3]. В зонах експортної переробки уряд забезпечував іноземним інвесторам дуже сприятливі стимули і умови для підприємницької діяльності. Після кризи у 1997 році в Республіці Корея для залучення ПІІ були створені зони іноземного інвестування. На початку 2000-х років в Кореї починають функціонувати вільні економічні зони (ВЕЗ) з метою залучення провідних світових компаній і встановлення статусу країни як промислового та фінансового центру. Крім вищезначених зон в країні було запроваджено й інші типи особливих економічних зон, в основні функції яких входило залучення капіталів, розвиток стратегічних галузей і сільськогосподарських районів. Саме політика вільних економічних зон, що була спрямована на перетворення Кореї в міжнародний діловий центр за рахунок розвитку високотехнологічних і сервісних галузей, вважається історією успіху південнокорейської політики в області СЕЗ, оскільки виступила дієвим інструментом позитивних структурних змін в промисловості Кореї, в тому числі й внаслідок залучення іноземного капіталу. В цілому ВЕЗ відрізняються від інших економічних зон або промислових зон тим, що надають більш пом'якшені заходи регулювання підприємницької діяльності. Спеціальні економічні зони в Південній Кореї поділяються на 8 категорій [2]:

– Зони вільної торгівлі. Вони забезпечують сприятливі умови для гнучкої організації виробництва, логістики та комерційної діяльності. Вони створюються з метою залучення іноземних інвестицій, активізації торговельних процесів, розвитку міжнародної логістики та стимулювання регіонального економічного зростання. Перші зони вільної торгівлі в Південній Кореї почали діяти ще у 1970-х роках.

Зокрема, Масанська експортна зона переробки була заснована для збільшення притоку іноземного капіталу, впровадження сучасних технологій, підвищення рівня зайнятості в регіоні та формування конкурентоспроможного експортного виробництва;

– Вільні економічні зони. Були запроваджені у 2003 році з метою стимулювання притоку іноземного капіталу та формування Кореї як провідного ділового центру Північно-Східної Азії. Їхньою характерною рисою є суттєве спрощення регуляторних норм і процедур, спрямоване на залучення прямих іноземних інвестицій;

– Зони іноземного інвестування. Передбачають запровадження комплексу адміністративних пільг і заохочень. Зокрема, іноземним компаніям, що інвестують у визначені регіони, можуть надаватися податкові послаблення або звільнення від сплати орендних платежів. Такі заходи сприяють залученню іноземного капіталу, підвищенню ефективності галузевої структури, активізації передачі сучасних технологій та зростанню рівня зайнятості населення;

– Спеціальна зона Семангуїм. Охоплює близько 26,5% території Кореї. Спочатку вона була створена для освоєння та використання сільськогосподарських земель. Згодом регіон зазнав суттєвих структурних змін: якщо раніше він мав суто аграрну спрямованість, то нині близько 70% його площі займають промислові об'єкти, а приблизно 30% залишаються сільськогосподарськими угіддями;

– Підприємницькі міста. Створені для стимулювання розвитку слаборозвинених районів Кореї. Ця категорія СЕЗ дозволяє підприємствам інвестувати капітал та технології для побудови адміністративного міста із самостійним виробництвом, дослідженнями, житлом, освітою та послугами медичного обслуговування. Мета даного типу СЕЗ полягає в децентралізації концентрації бізнесу в Сеулі;

– Спеціальні зони НДДКР. Були засновані з метою підтримки розвитку інноваційних технологій через науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, а також їх подальшу комерціалізацію. У межах цих спеціальних економічних зон наукові установи, університети, компанії, фінансові організації та допоміжні структури об'єднуються в кластери, формуючи цілісну систему, засновану на тісній та взаємовигідній співпраці;

– Міжнародні наукові бізнес-пояси. Були створені з метою формування інноваційного кластера, заснованого на наукових дослідженнях і розробках глобального рівня. Їхнє функціонування

спрямоване на стимулювання економічного розвитку країни та зміцнення позицій Кореї як провідної світової держави у сфері науки й технологій;

– Спеціальні економічні зони регіонального розвитку. Це СЕЗ, у межах яких регуляторні реформи гнучко пристосовуються до особливостей конкретних територій. Вони спрямовані на підтримку регіональної децентралізації та врахування місцевої специфіки, що позитивно впливає на розвиток регіональної економіки. Загальнонаціональна стратегія збалансованого розвитку, яка реалізується центральним урядом, не завжди здатна повною мірою врахувати унікальні характеристики окремих регіонів, що обмежує їх самостійний економічний ріст. Саме для подолання цього обмеження було запроваджено механізм спеціальних регіональних зон, який дозволяє розробляти цільові регуляторні реформи та забезпечувати децентралізований економічний розвиток на місцевому рівні.

Іноземні інвестиції в СЕЗ Кореї можуть здійснюватися з використанням одного з методів, включаючи прямі інвестиції в будівництво, здійснення проектних розробок, інвестиції в акціонерний капітал і імпорт товарів виробничого призначення тощо. ВЕЗ пропонує звільнення або зниження тарифів, податку на придбання і податку на майно, надає різні види фінансової та матеріальної підтримки. В цілому регулювання діяльності іноземних інвесторів здійснюється на основі Закону щодо сприяння іноземним інвестиціям (Foreign Investment Promotion Act), який суттєво дерегулював та відкрив інвестиційний ринок країни [1]. Даний закон спрямований на активне залучення іноземних інвестицій через створення механізму надання стимулів та пільг в залежності від «кількісної» та «якісної» сторін інвестицій. Фактично даний механізм передбачав створення системи обміну «пільги на вимоги» при дотриманні балансу інтересів як з боку уряду, так і з боку іноземного інвестора. Під «кількісною» стороною іноземних інвестицій слід розуміти обсяги вкладання з боку іноземних інвесторів, а під «якісною» – фактично потенційний внесок іноземного інвестора у реалізацію національних програм розвитку країни, які були спрямовані (і залишаються на даний час) на підвищення глобальної конкурентоспроможності країни, розвиток потенціалу корейської економіки, створення галузей із високою доданою вартістю, збільшення робочих місць. Фактично це потенційно спрямовувало та стимулювало інвестиції у створення конкурентоспроможного, експортно-орієнтованого, високотехнологічного виробництва, проведення науко-дослідних робіт, підвищення кваліфікації кадрів тощо.

В цілому в Азії знаходяться три чверті всіх СЕЗ у світі., в Кореї – 47. Характер та історія СЕЗ сильно відрізняються в різних економіках регіону. У Східній та Південно-Східній Азії країни, які реалізовували успішні експортно-орієнтовані стратегії розвитку, почали створювати СЕЗ ще у минулому столітті. За останні десятиліття країни з більш розвиненою економікою в регіоні трансформували свої СЕЗ і запустили нові типи зон, такі як високотехнологічні зони та інтегровані зони широкого простору. Менш розвинена економіка регіону зараз швидко розбудовує та розширює програми СЕЗ, щоб залучити додаткові капітали, технології, розвинути нові види виробничої діяльності.

Література:

1. Doing Business in South Korea: Overview. URL: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-501-0628?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-501-0628?transitionType=Default&contextData=(sc.Default))
2. Korean Free Economic Zones: веб-сайт. URL: <https://www.investkorea.org/ik-en/cntnts/i-2818/web.do>
3. Secret Of Korea's Economic Development. KDI School of Public Policy and Management. URL: <https://www.kimep.kz/wp-content/uploads/2014/10/DrJinPark-SecretsofKoreasEconomicDevelopment.compressed.pdf>
4. World Bank (2025, February 25) Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>